

HALÁSZ TAMÁS

Infernális tájakon

■ MALDOROR ÉNEKEI ■

Egy különös, hajsál híján elfeledett, majd kései művészetudai rajongása nyomán világszerte ismertté vált, huszonnégy esztendőes fiú, Isidore-Lucien Ducasse, alias Lautréamont alkotása, fő (és szinte egyetlen) műve, a Maldoror énekei inspirálta a *Finita la Commedia* legújabb előadását. A közelmúltban nevet váltott formáció (közönségükkel Civil Negyed néven vették észre magukat, nem akármilyen elánnal) ennyire konkrét, létező művészeti alkotáshoz még egyetlen munkáját sem kötötte.

Mint minden roppant fiatalon eltávozott nagyság, Ducasse életét és halálát is megannyi misztikum, homály, vonzó, izgató titok veszi körül. A majdnem végleg elfeledett bűvös szerző az uruguayi Montevideóban, francia kivándorló szülőktől született, és alig több mint huszonnégy esztendősen, 1870 augusztusában halt meg Párizsban, nem tudni biztosan, mitől. A porosz–francia háború idején az éhség, a betegségek sanyargatta városban aratott a halál, csak abban a hónapban közel ötezen pusztultak el, testüket tömegsírba temették. Lautréamont tetemét a mai montmartre-i temetőben földelték el sebtiben, azután áthelyezték egy másik sírhelyre, egy olyan parcellába, melyet alig egy évtizeddel később felszámoltak, majd beépítettek. Temetése(i) írásos nyomai – akárcsak földi maradványai – eltűntek. Egyetlen hitelesnek tartott, kamaszkori fényképét halála után százhat évvel találta meg egy kutatója.

Erre az időre datálható annak a megszállott, kollektív kutatómunkának a csúcspontja, melynek eredményeképp a Bajomi-Lázár Endre idézte François Caradec irodalomtörténész elmondhatta: „Ma már többet tudunk róla, mint legtöbb nagy írónk ifjúságáról.” Ducasse-t, akinek életében alig sikerült észrevétnie magát pár tucat példányban megjelent alkotásaival, az utókor éppen csak visszarántotta a teljes feledésből. Halála előtt két vékonyka füzetben jelentek meg – immár valódi néven – költeményei; a kettős kötetből napjainkra mindössze egyetlen példány maradt fenn.

A szürrealisták köre fedezte aztán fel magának ködbe vesző alakját, főműve általuk, a stílus „termőterületein” vált igazán ismertté (ez is lehet az oka annak, hogy Magyarországra híre érdemben csak néhány évtizede jutott el). A hat énekből álló, ellenállhatatlanul hömpölygő, apokaliptikus szövegfolyamhoz Salvador Dalí készített jelentékeny illusztrációkat. Aragon „a modern lírai érzés forrásának” nevezte, Gide szerint „Rimbaud-val együtt, de talán Rimbaud-nál is inkább ő húzta fel a holnap irodalmának zsilipjét”.²

A *Maldoror énekei* a rendszerváltás idején kamaszkorba lépők mitikus olvasmánya volt – közös polcon tartottuk a többi, féltett kincssel: Artaud-val, *A részeg hajóval*, a *Mesterséges mennyországokkal*, a García Lorca-kötettel, Burroughs *A meztelen ebédjével* meg a hasonló, páratlan szerencsével megszerzett könyvekkel. Mohón olvastuk őket, és soha nem adtuk kölcsön senkinek. Most is emlékszem mindenféle félhomályos pinceklubok performanszaira, tábortúznél tartott felolvasásokra, a döbbenetes sodrásra, amely oly sokunkat magával ragadott ebben a szövegben is. Ezért is éreztem különös nosztalgiát, mikor most, életemben másodszor – Georges Baal különös színterápiás feldolgozásának megtekintése után közel egy évtizeddel – találkoztam vele a *Finita la Commedia* előadásán. Laut-

Gergye Krisztián, Ágens, Fehér Ferenc

réamont-Ducasse áradó szövegfolymával – gondolható – alig-alig lehet kezdeni bármit is színpadon. Ha szerencsés kézzel nyúlnak hozzá (mint Baal, majd most a táncársulat, O. Caruso, alias Juhász Anikó vezetésével), ha nem is „adja meg magát”, de legalább megragadható.

A Finita háromszereplős, zaklató látomást formált a *Maldoror énekeiből*. Állandó táncosának, Fehér Ferencnek egy összeszokott művészpáros, Ágens és Gergye Krisztián a partnere. A koreográfiát ők hárman és O. Caruso közösen jegyzik.

„Lautréamont ihletésében” – olvassuk a színlapon; a hármak játéka teremtette atmoszférában ráismerhetünk e százharminchétféle fogant rémkalandra, pokoli vándorjátékra. A három jelentős, különleges előadó közös munkája magával ragad. A Civil Negyed–Finita la Commedia rokonszenves állhatatossággal, következetesen épített már ki munkakapcsolatot a fiatal magyar tánc jeleseivel: dolgoztak korábban Ladjánszki Mártával, Gold Beával, Szász Daniellel, Duda Évával – hogy csak néhány közismert nevet citáljak a listáról. Tanulságos, közös alkotó munkában találkoztak más felfogást követő, más alkotói utat járó, de hozzájuk hasonlóan egyéni módon, nyitottan gondolkodó művészekkel. Fehér Ferencet és Gergye Krisztiánt egyazon színpadon látni szokatlan öröm, remek lehetőség. Két, távolinak gondolható mozdulatvilág szövetkezik, elegyedik, hoz létre különös rajzolatot a szemünk előtt. A két fiatal táncos markáns, karakteres, itt és most megapaszthalhatóan mégsem oly távoli előadó-művészete alázatosan és rugalmasan idomul egymáshoz, csiszolódk össze, különleges élménnyé téve ezt a komor, ijesztő, zsigerig ható játékot. Ágens néhol kicsit kitalálatlannak, máskor igen átgondoltnak tűnő, de mindig intenzív, plasztikus karaktere sajátosan ellenpontozza a két fiú játékát. Gergyén és Fehéren egyetlen fekete szuszpenzor, előbbin még fekete térdvédő. Az akadálytalanul kitárt test minden születő mozdulatot, koreografikus ornamet, izomhullámot és energiaáramlást követhetővé tesz. A játék tőlünk karnyújtásnyira zajlik. Meghökken Ágens néma figurája (énekét csak felvételtől halljuk – legalábbis a színlap szerint az ő, most felismerhetetlen hangja szól): asszonyosan dús formái, olykor nehézkes, mégis eleven, drámai mozdulatai, redők és hullámok, grimaszok és fintorok markánsan, szinte groteszkül ellenpontozzák a két vékony, inas test látványát.

A három szereplő testén hullaszín maszatok, hegek, megszáradt nyálkának ható felfeslések, mintha oszlasnának indultak volna. A hullasminket az izzadság áztatja le, a festékekkel, nyirkos testükkel nyomokat hagynak a padlón. A rövid, egymástól sötétséggel elválasztott képek dinamikus sorjáznak egymás után az alig egyórás táncjátékban. Kovacsovics Dávid zenei szerkesztő infernalis, zaklató, gyakran fülsiketítő kompozíciója tovább fokozza a mozdulatokból áradó expresszív, fekete szenvedélyt.

Az Artus Stúdió hátsó, kisebbik játékkerében, ahol a társulat már két bemutatóját is tartotta (*Wert király, Je t'aime*), L-alakban üljük körül a játék terét: a szín hosszabbik, gyönyörű textúrájú falát sűrűfények simogatják – ugyanezt, ugyanígy láthattuk már a *Wert királyban*, Fehér Ferenc remek szülőjében is. A murália most gölemként magasodik a játék fölé, hatalmas súlyával fenyegeti a hármakat.

Az emberi testek gyakorta állati lényeket idéznek – a gesztusokban sárkányra, varjakra, minótaurosokra, fekete angyalokra, rovarokra, félig emberi, máskor zoomorf démonokra, lidércekre ismerünk. Mintha rémisztő terrárium kitörni nem tudó, kiszámíthatatlan, veszélyes rémeit figyelnének golyóálló üveg mögül. A hármak tánca egészen szélsőséges hatást gyakorol a nézőkre: beszippant minket, lebéni, röptet és a földhöz csap. Úgy érezzük, repülünk, magasra emelkedünk, alattunk forrongó, ijesztő, kiszámíthatatlanságával fenyegető vad vidék. A Szentleki Dórának a táncosokról készült, remek videofelvétele keretébe helyezett játék roppant gazdag kiváló részletekben. A két táncos szereplő mozdulataiban számtalan, alapkarakterükre, sajátos stílusukra épülő újdonságot fedezhetünk föl. Az indázón, részegítő bőséggel áradó koreográfiát szuggesztív tehetséggel, olykor egészen lehengerlően találják elénk. Fehér és Gergye összeolvadó teste, egymásba bilincsel, a másikat indázva körbefogó tagjai rendkívüli látványt nyújtanak. A játékból sugárzik az elmélyültség, az egymás iránti figyelem, az egymást megérteni vágyás. A két test mintegy kentaurként olvad össze. A zaklatott, szenvedő és szenvedést okozó férfialakok a nőben találnak illanó nyugalmat. Vadállatkölyökként tapadnak rá, ragadnak testére, arcára, simogatásuk öl, csókjuk mérgez – de igazán tét nincs, hisz mindhárman halhatatlanok. Éltre, egymásra, terráriumi létre ítéltettek. Bezárattak felemás, rémisztő, mégis szép testükbe, meddően keserű önmagukba, fojtogató, lidérces, lehetetlen történetükbe. Elrontott kísérlet túlélő labor-hibridjei, kik üvöltésre tátott szájjal, rémült és rettenetes mosollyal bámulnak a külvilágra.

1 Lautréamont: *Maldoror énekei*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1988, utószó, 285.

2 Mindkét idézet forrása Bajomi-Lázár Endre fent említett szövege.

Summary

Although our review was always open for contributions related to international theatre, chief editor Tamás Koltai and András Nagy, director of the National Theatre Museum and Institute now inaugurate as a permanent feature of „Színház” a column called „World Theatre” which will keep the reader continuously informed of important tendencies and events abroad.

We publish the second part of György Karsai's account of this season's Hungarian novelties, motivating his choice of the POSZT's (Nation-wide Theatre Encounter at Pécs) 2005 program.

Andrea Tompa evokes an important meeting recently held in Moscow: directors and managers of several theatre festivals around the world discussed the aims, the targeted public and the achievements of these manifestations.

In a voluminous interview Tamás Ascher, one of our most remarkable directors, talks to Tamás Koltai of his artistic aims and the problems of his profession.

Our new column „World Theatre” introduces itself by a compilation centred on present-day Polish theatre. András Pályi presents the theatres Zar and Studio whose guest-appearances were seen at Budapest's Spring Festival; we publish an essay by Jerzy Grotowski on stage nudity; Fanni Nánay writes about an important Polish theatre, the Rozmaitości, while Polish author Piotr Gruszczyński draws a portrait of two leading Polish directors, Jarzyna and Warlikowski.

Critics of the month are Judit Csáki, Tamás Tarján, Tamás Koltai, Balázs Urbán, Bea Selmeczi, Márton Fekete, Dezső Kovács, Tamás Tarján once more, Judit Szántó and László Zappe. They saw for us Thornton Wilder's *The Skin of our Teeth* (Nyíregyháza), William Congreve's *The Way of the World* (Katona József Theatre), Witold Gombrowicz's *Yvonne, Princess of Burgundy* (Kecskemét), Lajos Barta's *Love* (joint production of Tatabánya and the Gait Stage), Shakespeare's *Romeo and Juliet* and *Measure for Measure* (Kecskemét), *M or Rather No M* (Nyíregyháza), Pirandello's *Henry the Fourth* (Radnóti Theatre), Mihály Csokonai Vitéz's *Tempefői* (Tatabánya), Goldoni's *The Coffee House* (Comedy Theatre) and Maxim Gorky's *The Lower Depths* (Eger and Szeged).

In our column on modern dance Csaba Kutszegi saw the Pál Frenák Company in *Apocalypse-Frisson*, Ágnes Veronika Tóth reviews the U.S. Pilobolus dance theatre's program consisting of *Day Two*, *Cu-Ku-Cu* and *Symbiosis*, while Tamás Halász went to the Finita la Commedia group's new work: *The Songs of Maldoror*.

Playtext of the month is *Ilona*, a work by Péter Gazdag.